

BUDOUCNOST ODRY

– Poznej vizi mezinárodní koalice Čas na Odru

Náš cíl: Odra – krajina s budoucností:

V roce 2022 se jedna z největších katastrof v moderní evropské historii, která se stala na řece Odře, dostala na první stránky novin na celém světě. Drastickým způsobem ukázala veřejnému mínění naléhavou potřebu přijetí okamžitých a důsledných opatření, a také nutnost přijetí komplexní společné koncepce ochrany Odry, podporované a uskutečňované všemi státy v povodí Odry.

Proto jsme také jako občanská sdružení zemí v povodí Odry – Česka, Polska i Německa – společně zformulovali komplexní cíl pro budoucnost Odry a jejího povodí, který bude základem pro naše intenzivní mezinárodní úsilí v následujících letech.

Naše vize mezinárodního povodí Odry:

Řeka Odra a její přítoky jsou v dobrém ekologickém stavu. Obnovené přírodní procesy, samočistící schopnost a propojení řeky s nivou umožňují zachování a/nebo obnovu dobrého stavu přírodních stanovišť a druhů. Znovuzískané záplavové oblasti a zvýšená přirozená retenční kapacita v povodí Odry, zvláště v jejích mokřadech, omezují rizika povodní a sucha. Řeky s čistou vodou a údolí s přírodním bohatstvím jsou atraktivními a v Evropě dobře známými oblastmi odpočinku a rekreace. Dynamický místní rozvoj neprobíhá na úkor kvality životního prostředí a všechny investice a modernizace existující infrastruktury nemají negativní dopad na životního prostředí, nebo vedou k jeho zlepšení. Zdravá řeka a její údolí nám pomáhají přizpůsobit se důsledkům klimatických změn.

Náš cíl se dnes může jevit jako nereální vize a naivní pohled. Ve skutečnosti je to však prostě naplnění cílů, které si členské země EU stanovily pro místní rozvoj formou právních předpisů, závazků a doporučení. Patří sem Rámcová směrnice o vodní politice, směrnice o ptácích a směrnice o stanovištích, Směrnice o zvládání povodňových rizik, Směrnice o posuzování vlivů na životní prostředí, Strategie biodiverzity EU a Nový zelený úděl.

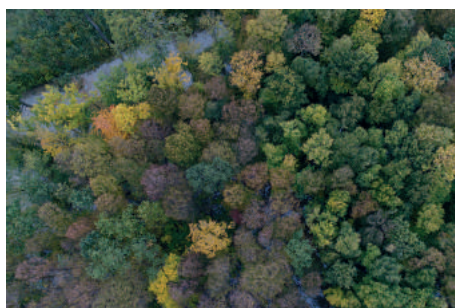
Prezentované cíle pro budoucnost Odry jsou založeny na vědeckých poznatcích, publikacích týkajících se ochrany životního prostředí a trvale udržitelného rozvoje, a studií zabývajících se řekou Odrou a jejím povodím. Přirozené řeky v povodí Odry, které mají poskytovat ekosystémové služby lidem a zvyšovat odolnost vůči klimatickým změnám, jsou veřejně uznávanou nutností ve všech dotčených zemích.

Naše organizace vyzývají dotčené země k implementaci existujících předpisů, které povedou k realizaci těchto cílů. K tomu je zapotřebí efektivní mezinárodní spolupráce. Mezinárodní koalice nevládních organizací „Čas na Odru!“ může být příkladem díky naší pozitivní vizi Odry a jejího povodí. Tato vize byla poprvé představena na česko-polsko-německé konferenci „Budoucnost Odry“ v září 2023 v Criewen, v sídle národního parku Údolí Dolní Odry.

Dlouhodobé cíle a aktivity v mezinárodním povodí Odry:

1. Rozvádí a zásobuje prostředí čistou vodou:

- Omezení znečištění: Moderní technologie čištění odpadních vod a přísná regulace emisí včetně vyloučení přímého vypouštění slaných důlních a průmyslových vod přispěly k zlepšení kvality vody v Odře. Přínosy nejsou jen ekologické, ale i ekonomické – čistá voda v řekách představuje strategickou zásobu užitkové i pitné vody a podporuje regionální rozvoj a rozvoj turistiky.
- Obnova přirozených procesů čištění vody: obnova mokřadů, rašelinišť a lužních lesů vytvořila přirozené „čističky“, snižuje náklady na úpravu vody, vede k zastavení poklesu/růstu biologické rozmanitosti a ukládá do půdy organický uhlík. Přispěla k zadržování a zpomalení odtoku vody z krajiny a pozitivně ovlivnila vodní režim v celém povodí. Díky tomu se obnovují zásoby podzemních vod a především byla omezena rizika a negativní dopady sucha.
- Snížení eroze: opatření pro ochranu a obnovu věkovitých dřevních porostů, melioračních a zpevňujících dřevin a zalesnění degradovaných území v povodí Odry omezily povrchový odtok vody a erozi půdy. Zastavilo se zahlubování koryta Odry, a v dokonce se v jejím středním toku obnovuje původní charakter koryta (úprava koryta a zvýšení dna řeky obnovily spojení toku s nivou, díky čemuž se v údolí Odry obnovují lužní lesy a vlhké louky typické pro říční krajinu).
- Ochrana přírody: řetěz efektivně spravovaných chráněných území různé kategorie (národní parky, chráněné krajinné oblasti, rezervace, území Natury 2000 a jiné) podél Odry zajišťují trvalou ochranu přírody.
- Změna hospodaření v údolí Odry omezuje znečištění pesticidy a hnojivy, díky čemuž se zlepšila kvalita vody. Používá se méně pesticidů a průmyslových hnojiv, podél řeky vznikla ochranná pásma a v záplavových oblastech se orná půda přeměňuje na extenzivně využívané zelené plochy.

2. Vyniká přírodní bohatstvím.

Je centrem biologické rozmanitosti, průchodným biokoridorem, místem pro život a migraci typických druhů a přírodních stanovišť pro řeky a jejich údolí:

- Návrat přírodních stanovišť a na ně vázaných druhů: revitalizace a ochrana přírodních stanovišť prospívá ekosystémům, původním stanovištím i druhům a omezuje či eliminuje rozšiřování cizích a invazivních druhů.
- Kromě obnovy biodiverzity zahrnuje obnova a ochrana ekosystémů také změnu způsobu obhospodařování, např. zavedením tzv. paludikultury na rašeliništích.
- Monitoring biodiverzity: pravidelný monitoring rostlin a živočichů přináší vědecké informace a vytváří nové možnosti výzkumu, přitahuje investice do vědecko-výzkumných a vzdělávacích programů.
- Migrační zprůchodnění umožnilo návrat tradičních druhů do Odry, včetně podoustve, lososa a jesetera.
- Údržbové práce nezpůsobují další degradaci populací druhů a stanovišť typických pro říční krajinu.
- Díky biodiverzitě a rozmanitostí říční krajiny jsou říční údolí atraktivním místem pro život, turistiku a rekreaci.

3. Je osou socio-ekonomického rozvoje regionu:

- Rekreace a turistika: Rozvinutá turistická infrastruktura a příznivý obraz Odry přitahuje návštěvníky, což přináší zisky spojené s turistikou a místními produkty. Díky atraktivním možnostem trávení volného času, pestré krajiny a zachovalé přírodě se region stal místem lákajícím návštěvníky a zajišťujícím vysokou kvalitu života obyvatel. Region láká nejen turisty, ale i organizátory a návštěvníky konferencí a distančně pracující.
- Příjemná města a přístaviště: Přizpůsobení měst nad Odrou do využití řeky pro odpočinek, sport a rekreační plavbu vytváří nová pracovní místa.
- Ekologické zemědělství: Zavedení metod ekologického zemědělství přineslo zemědělcům zisky snížením nákladů a lepším přizpůsobením se požadavkům trhu ekologických produktů. Fungující ochranná pásma kolem řek snížily dopady zemědělství na kvalitu vody snížením eutrofizace vod.
- Do Odry a jejích přítoků se díky migračnímu zprůchodnění a odstranění klíčových bariér a dobrému stavu stanovišť vrátili migrující druhy ryb s hospodářským významem (včetně síha, mníka, podoustve, mořského pstruha, lososa a jesetera)¹.
- Udržitelné rybářství: Management rybolovu napomohl obnově a ochraně zdrojů a rozvoji rybářského sektoru, což zlepšuje ekonomickou stabilitu regionu.
- Zemědělské metody v nivě vedou ke zlepšení kvality půdy předtím zdevastované intenzivním zemědělstvím a zvyšují retenční schopnost krajiny (prevence sucha a povodní).

¹ Síh severní maréna (*Coregonus maraena*), mník jednovousý (*Lota lota*), hrouzek Belingův (*Romanogobio belingi*), sekavčík baltský (*Sabanejewia baltica*), podoustev říční (*Vimba vimba*), pstruh obecný mořský (*Salmo trutta trutta*), losos obecný (*Salmo salar*) a jeseter atlantský (*Acipenser oxyrinchus*).

4. Odolává klimatickým změnám:

- Obnova retenčních ploch: zadržování vody v celém povodí, spolu s revitalizací a ochranou přirozených retenčních území, včetně území kdysi odvodněných, zejména rašelinišť, fungujících jako „houba v krajině“, omezuje povodňová rizika a důsledky sucha, šetří náklady na opravy infrastruktury a minimalizuje hospodářské ztráty se suchem spojené.
- Vzdělávání a zvýšení efektivity služeb: Moderní systémy monitoringu, včasného varování a reakce včetně vzdělávání, školení a výcviku pracovníků institucí zodpovědných za ochranu životního prostředí a vodní hospodářství zlepšily schopnost předvídat havarijní situace a reagovat na extrémní počasí, což zvyšuje veřejnou bezpečnost a ekonomickou stabilitu.

5. Přeshraniční nejen v deklaracích. Odra jako osa partnerství a spolupráce:

- Mezinárodní oderské partnerství je založeno na sdílení vědeckých dat a výsledů monitoringu životního prostředí. To umožňuje rozhodování založené na faktech, které zohledňuje potřeby celého říčního systému v povodí.
- Neustálá komunikace mezi partnery, jak ve veřejném, tak i soukromém sektoru, umožňuje průběžné monitorování a reakci na ekologické a klimatické výzvy.
- Lokální zaangażovanost: zapojení místních komunit, nevládních organizací a podniků do přípravy a realizace opatření vytváří společenské vazby a posiluje lokální ekonomiku.

Toto není utopie. Opatření v souladu s naší vizí jsou již skutečností. Zde je několik příkladů:

Příklady projektů v souladu s naší vizí:

(CZ) Obnova vlhkých luk a mokřadů

Kozmické louky v povodí Opavy. V krajině v povodí Opavy, postižené odvodněním a napřimováním vodních toků pro intenzivní zemědělství dnes díky obnově původní říční krajiny znovu najdeme mokřady a vlhké louky, které jsou vyhledávaným útočištěm zejména pro ptáky, obojživelníky a chráněné rostliny.

(CZ/PL) Prostor pro řeku – vznik chráněného území Hraniční meandry Odry

spolu s výkupem pozemků ohrožených erozí zabránilo regulaci tohoto říčního úseku.

(PL) Odsunutí hrází dále od řeky v údolí Odry v okolí Domaszkowa

Spojení ochrany přírody (obnova spojení záplavových oblastí s tokem řeky a obnova lužních lesů) a zvýšení bezpečnosti (protipovodňová ochrana). Odsunutí 7 km hrází rozšířilo záplavové území o 600 ha, zvýšilo retenci o cca 12 milionů m³ a umožnilo obnovu prioritního typu stanoviště v EU – lužních lesů).

(DE) Ochrana záplavových území v údolí Dolní Odry

Rozsáhlý projekt ochrany přírody významný v celostátním měřítku. Téměř 6000 orné půdy, většinou dobré kvality pro hospodaření, přešlo do rukou nezávislé organizace zabývající se ochranou přírody, ekologickým zemědělstvím, ekovýchovou a přírodovědným výzkumem.

Ostrava, Wrocław, Berlin, září 2023
Zpracoval česko-polsko-německý kolektiv autorů zastupujících
Koalici Čas na Odru a Koalici Ratujmy Rzeki

TIME FOR THE ODER CZAS NA ODRE ČAS NA ODRU ZEIT FÜR DIE ODER

**Kontaktní místo Koalice
„Čas na Odru“ v ČR:**

Arnika-CEPO
Seifertova 372/85
130 00 Prague 3
Česká republika
www.arnika.org
priroda@arnika.org

Tisk: 05.10.2023

**Kontaktní místo Koalice
„Czas na Odrę“ v Polsku:**

Fundacja EkoRozwoju
ul. św. Wincentego 25A,C
PL 55-140 Wrocław
Polsko
www.odra.pl
koalicja@odra.pl

**Kontaktní místo Koalice
„Zeit für die Oder“ v Německu:**

Aktionsbündnis lebendige Oder
c/o Deutscher Naturschutzring
Marienstraße 19-20
10117 Berlin
Německo
www.saveoder.org
info@saveoder.org